

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____ Н. В. Сментина

“ ___ ” _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за магістерською програмою професійного спрямування

«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ВИНОРОБНОЇ
ГАЛУЗІ НА МЕЗОРІВНІ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)»**

Виконавець:

студент ФЕУП

Музика Максим Олександрович _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Фіалковська Анастасія Андріївна _____

Одеса 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ.....	6
1.1. Оцінювання потенціалу розвитку галузі: сутність та основні підходи	6
1.2. Особливості державного регулювання розвитку виноробної галузі в Україні.....	18
1.3. Зарубіжний досвід стимулювання розвитку виноробства.....	26
РОЗДІЛ II. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ОСНОВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ТА ПЕРЕШКОД РОЗВИТКУ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ НА МЕЗОРІВНІ	38
2.1. Загальна характеристика стану виноробної галузі у світі.....	38
2.2. Тенденції розвитку виноробної галузі в Україні.....	49
2.3. Аналіз стану виноробної галузі в Одеській області та оцінка основних перешкод її розвитку	59
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ НА МЕЗОРІВНІ.....	68
3.1. Конкурентні переваги та пріоритетні напрями розвитку виноробної галузі регіону	68
3.2. Основні стратегічні завдання розвитку виноробства в Одеській області	76
3.3. Прогноз перспектив розвитку виноробної галузі в Одеській області	82
ВИСНОВКИ	87
Список використаних джерел	90
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. Вино вважається одним із самих популярних напоїв уже на протязі більш ніж 4500 років. Вина класифікуються за такими характеристиками, як колір, якість, витримка, сорт винограду, міцність тощо, кожна з яких задовольняє певну категорію споживачів по всьому світу.

Сьогодні виноробство – це складна структура АПК, яка включає в себе вирощування винограду, його переробку, виробництва, які обслуговують галузь, а також наукові інститути та підрозділи, які займаються селекцією нових сортів, розробкою нових технологій виробництва і т.д.

Виноробство в Україні є перспективним напрямком для розвитку, який потребує серйозної підтримки на державному та регіональному рівні, а також зі сторони потенційних інвесторів, адже південні регіони та Закарпаття, де традиційно вирощують та переробляють виноград, мають унікальні кліматичні умови, схожі з країнами-виробниками найвідоміших марочних вин, сотні тисяч гектар землі, придатних для виноградарства та серйозну наукову базу.

Проблемами вивчення економічного стану виноробної галузі та потенціалу її розвитку відображено у працях вітчизняних та зарубіжних науковців, які професійно вивчають дану сферу, таких як: Т.М. Радченко, В.В. Власов, І.М. Бабич, М.В. Білько, В.М. Осипов, Л.А. Осипова, А.М. Авідза, А. В. Бабкін та інші.

Мета дослідження – обґрунтування перспектив розвитку виноробної галузі на мезорівні (на прикладі Одеської області).

Для досягнення мети слід визначити наступні **завдання**:

- визначити потенціал розвитку галузі;
- з'ясувати особливості державного регулювання розвитку виноробної галузі в Україні;

- охарактеризувати зарубіжний досвід стимулювання розвитку виноробства;
- проаналізувати тенденції розвитку виноробної галузі у світі;
- оцінити тенденції розвитку виноробної галузі в Україні;
- провести аналіз стану виноробної галузі в Одеській області та оцінка основних перешкод її розвитку;
- визначити конкурентні переваги та пріоритетні напрями розвитку виноробної галузі регіону;
- розробити основні стратегічні завдання розвитку виноробства в Одеській області;
- запропонувати прогноз перспектив розвитку виноробної галузі в Одеській області.

Об’єкт дослідження – процес розвитку і функціонування виноробної галузі на мезорівні (на прикладі Одеської області).

Предмет дослідження – методологічні та теоретичні аспекти процесу розвитку і функціонування виноробної галузі на мезорівні (на прикладі Одеської області).

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань в роботі використовувались різні методи. Для дослідження теоретичних аспектів використовувалися методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції. При аналізі конкурентоспроможності використовувався метод SWOT-аналізу, а в процесі аналізу конкурентів, вивчення тенденцій на ринку – методи спостереження, групування та узагальнення. Методи економіко-статистичного аналізу, а саме табличний та графічний методи, були необхідні для наочного відображення аналізованих показників.

Інформаційною базою дослідження слугували Кодекси та Закони України, постанова Кабінету міністрів України, звітність Державного комітету статистики України та Головного управління статистики в Одеській області,

наукові публікації та монографії вітчизняних й закордонних вчених, статистичні та аналітичні Інтернет-ресурси.

Структура та обсяг магістерської роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки. Основний зміст викладено на 89 сторінках. Робота містить 7 таблиць, 21 рисунок.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи підготовлено публікацію «Стан та тенденції розвитку виноробної галузі в Україні», що було опубліковано у Науковому студентському віснику ФЕУП.

ВИСНОВКИ

1. Виноробство України – наукомістка галузь, до того ж це одна з небагатьох галузей АПК, яка вносить неоціненний економічний, соціальний, сільськогосподарський та екологічний внесок для крупних регіонів, таких як південь України та Закарпаття, та значно впливають на поповнення бюджетів цих регіонів.

2. Основним спеціальним нормативно-правовим актом в Україні, який регулює правові відносини у виноградарсько-виноробну галузь є закон України «Про виноград та виноградне вино» від 16 травня 2005 р.

3. Загальними для всіх країн ЄС винними правилами, які просувають та захищають якісні сільськогосподарські продуктів та продукти харчування є: Захищене найменування місця походження (The Protected designation of origin, PDO); Захищене географічне зазначення (Protected Geographical Indication, PGI) та Гарантія традиційних особистостей (Traditional specialities guaranteed, TSG).

4. Регулюванням виноробної галузі на міжнародному рівні займаються такі впливові організації, як: Міжнародної організації виноградарства і виноробства; Міжнародна асоціація винного права; Асамблея європейських винних регіонів; Центр досліджень, екологічної стійкості та розвитку гірського виноградарства; Міжнародна федерація виробників алкогольних напоїв; Всесвітня група з торгівлі вином та Глобальна мережа Великих винних столиць.

5. Світове виробництво вина, за винятком соків та суслу, у 2019 році оцінюється у 260 млн. гл, знаменуючи різке зниження на 35 млн. гл (-11,5%) щодо надзвичайно великого обсягу, зафіксованого в 2018 році. Італія (47,5 млн. гл), Франція (42,1 млн. гл) та Іспанія (33,5 млн. гл) разом становлять 48% світового виробництва вина.

6. Світове споживання вина у 2019 році оцінюється в 244 мл, що означає зростання на 0,1% порівняно з 2018 роком. Після незначного зниження світового споживання вина, зареєстрованого в 2018 році, головним чином це

пояснюється негативними темпами зростання в Китаї, Росії та Аргентині, а також в деяких таких важливих країнах ЄС, як Франція, Італія та Великобританія, де у 2019 році тенденція, здається, змінилася.

7. У 2019 році в обсязі міжнародної торгівлі вином в основному переважали три європейські країни - Італія, Іспанія та Франція, які разом експортували 57,1 млн. гл, що становить 54% світового ринку.

8. 95% виноградних насаджень зосереджено в Одеській -62%, Миколаївській —13%, Херсонській — 11% і Закарпатській — 9% областях.

9. Обсяг переробки винограду на виноматеріали за період 2016-2019 рр. скоротився на 51,08% (з 253,9 до 124,2 тис. тонн), по Одеській області на 20,6% (з 121,4 до 83,5 тис. тонн), по Миколаївській області на 79,4% (з 101,8 до 20,9 тис. тонн), по Херсонській області на 41,6% (з 25,7 до 14,9 тис. тонн).

10. Експорт вин з України у 2019 р. різко скоротився відносно рівня 2015 р. на 72,8%. Імпорт вин, навпроти, збільшився у 2019 р. відносно рівня 2015 р., на 56,0%. Найважливішою причиною зниження експорту вина вважається втрата традиційних ринків збуту продукції, таких як російський через введення ембарго з боку РФ, до якої у 2018 р. було експортовано вина на 19900 тис. доларів та неспроможність конкурувати з європейськими виноробами.

11. Загальний обсяг виробництва винограду в Одеській області в 2018 р. порівняно з 2017 р. зріс на 16,97%. Серед сільськогосподарських господарств (у т.ч. фермерських) спостерігався приріст виробництва на 9,57%. По господарствах населення Одеської області відбувся найбільший приріст - на 28,26%, що відображає високу мотивацію до вирощування виноградників серед виробників.

12. Серед аспектів PESTLE-аналізу експерти виділяють наступні проблеми, які негативно впливають на сучасне виноградарство: поступове зменшення насаджень і долі столового винограду в загальному виробництві; недосконалої законодавчої та нормативно-правової бази; недостатнє забезпечення виноградників засобами захисту та здобрення, засобами

механізації обробки, застарілі технології виробництва, неповне використання потужностей виноробних підприємств тощо.

13. Ефективне нормативно-правове регулювання, допомога і підтримка в розвитку складської і транспортної інфраструктури, формування політики інвестування, кредитної політики, митно-тарифної політики просування української продукції, розвиток споріднених і підтримуючих галузей, допомога у формуванні виноробного кластера, що об'єднує зусилля всіх або більшості ланок створення цінності вина, могли б значною мірою сприяти збільшенню обсягів виробництва якісної продукції, імпортозаміщення, задоволенню попиту як на внутрішньому ринку, так збільшення експорту на світовий ринок.

14. Підприємствам необхідно розробляти довгострокову стратегію підприємства, яка б передбачала: здійснення продуктових, технологічних, організаційно-управлінських та інфраструктурних змін на підприємствах виноробної галузі; зміни в технологічних циклах при створенні конкурентоспроможної продукції; зміни в цінових умовах, гнучке використання потенціалу підприємства; залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій; застосування новітніх інформаційних технологій; кадрове забезпечення, навчання і перепідготовка персоналу підприємства.

Список використаних джерел

1. Словник Грінченка і сучасність. Інститут суспільства URL: <http://wiki.kubg.edu.ua>
2. Господарський кодекс України. Від 16 січня 2003 р. № 436-IV. З подальшими змінами. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144.
3. Закон України “Про виноград та виноградне вино” від 16.06.2005 № 2662-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-15/ed20201016#Text>
4. Babkin A.V. Methods of evaluating the economic potential of the industrial enterprise. St. Petersburg State Polytechnical University Journal. Economics. 2013. № 2. P. 90-96.
5. Басюк Д.І. Актуальні проблеми управління виноградно-виноробним комплексом: монографія. Кам’янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2014. 248 с.
6. Wine URL: <https://www.britannica.com/topic/wine>
7. History & Tradition Of Wine URL: <https://www.wineinmoderation.eu/en/content/History-Tradition-of-Wine.4/>
8. Осипов В., Осипова Л. Виноградарство та виноробство України. Сучасний стан, проблеми, тенденції розвитку. Економіст. 2015. № 5. С. 28–31.
9. Актуальні проблеми управління виноградно-виноробним комплексом: монографія / Д.І. Басюк, Ю.І. Сологуб, І.М. Бабич, Л.А. Осипова, М. В. Білько, І.Г. Смирнов. Кам’янець-Подільський: Видавець Зволейко Д.Г., 2014. 248 с.
10. Производство виноградных вин в Украине. URL: <https://zet.in.ua/statistika-2/apk-zemlya/proizvodstvo-vinogradnyx-vin-v-ukraine/>
11. Виноробна галузь: стан та перспективи. URL: <https://a7d.com.ua/agropoltika/2075-vinorobna-galuz-stan-ta-perspektivi.html>

12. Нестеренко О.С. Тенденції та перспективи розвитку виноробної галузі в Україні. Молодий вчений. 2015. № 2(17). С. 192–196 URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/104.pdf>.
13. Ралко О. С. Дослідження виробництва та споживання вина в Україні. Інтелект XXI. 2014. № 6. С. 39–45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2014_6_7.
14. Як вивести українське виноробство з кризи. URL: <https://infoindustria.com.ua/yak-vivesti-ukra%D1%97nske-vinorobstvo-z-krizi/>
15. Дар Діоніса у степах України: розвиток вітчизняних міні-винокурень. URL: <https://propozitsiya.com/ua/dar-dionisa-u-stepah-ukrayini-rozvitok-vitchiznyanih-mini-vinokuren>
16. Марченко С. І. Порівняльний аналіз правового регулювання виноградарства та виноробства в Україні та Молдові. Часопис Київського університету права. 2019. №4. С. 279-283.
17. Трихліб К.О. Термінологічні колізії в нормотворчій діяльності. Теорія і практика правознавства : електрон. наукометр. фах. вид. 2011. Т. 1. № 1.
18. Самсонова Я.О. Правові засади виробництва й реалізації виноградної продукції в Україні: Монографія. Харків: Видавництво «С.А.М.», 2012. 176 с.
19. Галузева Програма розвитку виноградарства та виноробства України на період до 2025 року, від 21 липня 2008 р. № 444/74. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/FIN39917?an=506>
20. Авидзба А.М., Матчина И.Г., Вольнкина Д.Б. Ситуация на рынке вина и перспективы его развития. Виноградарство и виноделие. 2009. Т. XXXIX. С. 121-123.
21. Виноградний кадастр України, затверджений Міністерством аграрної політики 25 серпня 2010 р. URL: <http://eurowine.com.ua/tmp/kadastr/index.php>

22. Проект рішення Одеської обласної ради “Про затвердження регіональної Програми розвитку агропромислового комплексу Одеської області на 2019-2023 роки «Аграрна Одещина»”. URL: <http://oblrada.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/49-21-VII.pdf>

23. Гриценко А. І. Матеріали пленарного засідання конгресу садівників, виноградарів і виноробів України. Сад, виноград і вино України. 2009. № 10-12. С. 4-8.

24. Белоус І. В. Стратегія розвитку виноградарства і виноробства України та передумови виходу їх продукції на світовий ринок : монографія. Одеса : ННЦ «ІВіВ ім.В. Є. Таїрова», 2015. 204 с.

25. ДСТУ 2301:2015 «Виноградарство. Терміни та визначення понять». URL:

http://csm.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3897%3A2017-05-22-06-46-01&catid=122%3A2015-09-15-07-01-23&lang=uk

26. Гадзало Я. Ринок винопродукції переповнено фальсифікатом. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/rinok-vinoprodukciji-perepovнено-falsifikatom/>

27. Bone Deep: The Taste of Terroir. URL: <https://lifeandthyme.com/food/reflections/bone-deep-taste-terroir/#:~:text=The%20appellation%20d'origine%20contr%C3%B4l%C3%A9e,are%20protected%20in%20the%20marketplace.>

28. Terroir Definition for Wine. URL: <https://winefolly.com/tips/terroir-definition-for-wine/>

29. European Union Wine Label Information. URL: <https://www.wine-searcher.com/wine-label-eu>

30. Giulia Meloni. Wine Regulations. Applied Economic Perspectives and Policy. 2019. Volume 41. № 4. P. 620–649.

31. International Organisation of Vine and Wine. URL: <http://www.oiv.int/en/>

32. International Association of Lawyers for Vine and Wine Law. URL: <https://www.aidv.org/index-en.html>

33. Wine & law program. URL: <https://www.wine-law.org/index.php/en/>
34. Assembly of european wine regions. URL: <https://www.arev.org/?lang=en>
35. A Centre for the Heroic Viticulture. URL: <http://www.cervim.org/en/heroic-viticulture.aspx>
36. International Federation of Wines and Spirits. URL: <https://www.fivs.org/>
37. World Wine Trade Group. URL: <https://www.wwtg-gmcv.org/>
38. The Great Wine Capitals Global Network. URL: <https://www.greatwinecapitals.com/>
39. State of the world vitivincultural sector in 2019. URL: <http://www.oiv.int/en/oiv-life/current-situation-of-the-vitivincultural-sector-at-a-global-level>
40. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
41. Країна виноробів. Топи Shabo, Колоніст та Одеського коньячного заводу – про стан галузі. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/kraina-vinorobiv-topi-shabo-kolonist-ta-odeskogo-konacnogo-zavodu-pro-stan-galuzi>
42. Чи є майбутнє у виноробної галузі України? URL: <http://agroconf.org/content/chi-ie-maybutnie-u-vinorobnoyi-galuzi-ukrayini>
43. Кучеренко В.М. Українці стали споживати більше вітчизняних вин? URL: <https://ukrvinprom.ua/news/8>
44. Україна з 2021 року введе нульове мито на імпорт вина з Євросоюзу. URL: https://lb.ua/economics/2020/10/08/467696_ukraina_z_2021_roku_vvede_nulove_mito.html
45. Сумарний обсяг імпорту та експорту у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/f11>
46. Успішні українські винороби. Куди їхати по червоне, біле і рожеве? URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/wine/2018/10/30/642093/>

47. Новини НААН. URL: http://naas.gov.ua/newsall/newsnaan/6275/?PAGEN_2=13
48. Головне управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
49. Звіт Одеської обласної державної адміністрації про виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області за I півріччя 2019 року: рішення Одеської обласної ради від 25 жовтня 2019 року № 1093-VII. URL: <https://oda.odessa.gov.ua/>
50. Дорога вина та смаку Української Бессарабії. URL: <https://zruchno.travel/Tours/Entry?lang=ua&extId=c487196a-d2a3-56ae-a558-5cfe35ce1310>
51. В Одесской области намерены спасти отрасль виноделия и сделать ее национальным брендом. URL: <https://odessa-life.od.ua/news/v-odesskoj-oblasti-namereny-spasat-otrasl-vinodelija-i-sdelat-ee-nacionalnym-brendom>
52. Закревська Л.М. Формування конкурентних переваг виробників ігристих вин. Економіка і суспільство. 2019. № 20. С. 237-243.
53. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>
54. Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 30.10.2008 р. № 957 : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.2018 р. № 748. Офіційний вісник України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/748-2018-%D0%BF#Text>
55. Матвеев В. В Шляхи підвищення конкурентного потенціалу виноробних підприємств України. Національна економіка. 2015. № 1. С. 35-41.
56. Конкурентоспроможність виноробної галузі України: проблеми та перспективи розвитку. URL: http://www.rusnauka.com/3_SND_2017/Economics/10_221603.doc.htm

57. Калман О.Б. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу виноробної галузі. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 4. С. 426-440.

58. Кравчук А.О Проблеми та пріоритетні напрями розвитку виноградарсько-виноробної галузі України. Економіка та підприємництво. 2019. № 2. С. 41-47.

59. Doroshuk. H. Organizational development as a modern management tool for transformation of the company (case of Ukrainian energy company). Management. 2019. Vol.23. No. 1. P. 61-74.

60. Граціотова Г.О. Стратегія здійснення змін на підприємствах виноробної промисловості. Економічний журнал одеського політехнічного університету. 2019. № 3. С. 161-172.

61. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : підруч. [2-ге вид., перероб. і доп.]. К. : КНЕУ, 2004. 699 с.

62. Агеєва І.М. планування розвитку підприємства на основі розробки стратегічного набору. Економіка харчової промисловості. 2018. № 2. С. 60-68.